

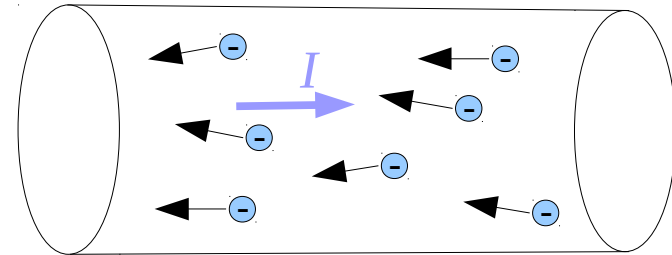
Podstawy elektromagnetyzmu

Wykład 5

Pole przepływowowe prądu stałego

Czym jest prąd elektryczny?

Prąd elektryczny: *uporządkowany ruch ładunku.*

Prąd elektryczny w metalach

Lity metalowy przewodnik zawiera swobodne elektrony.

Pod wpływem zewnętrznego pola elektrycznego te swobodne elektrony zaczynają się poruszać (w zasadzie w kierunku siły od zewnętrznego pola), tworząc uporządkowany ruch, który nazywamy **prądem elektrycznym**.

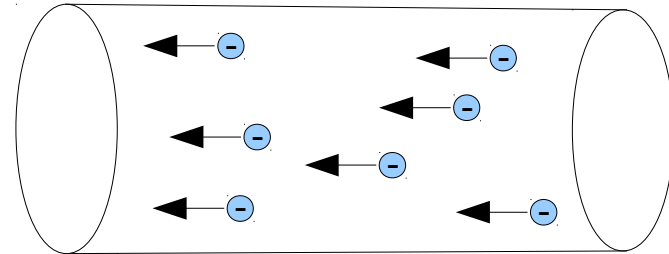
Prąd elektryczny w innych materiałach

Prądem elektrycznym nazywamy ruch dowolnego rodzaju ładunków:

- jony dodatnie i ujemne
- "dziury" w półprzewodnikach

Prędkość unoszenia

$$v = \frac{I}{n Q A}$$

v - prędkość unoszenia

I - natężenie prądu

n - liczba ładunków (cząstek) w jednostce objętości

Q - wartość pojedynczego ładunku

A - powierzchnia przekroju przewodnika

Przykład:

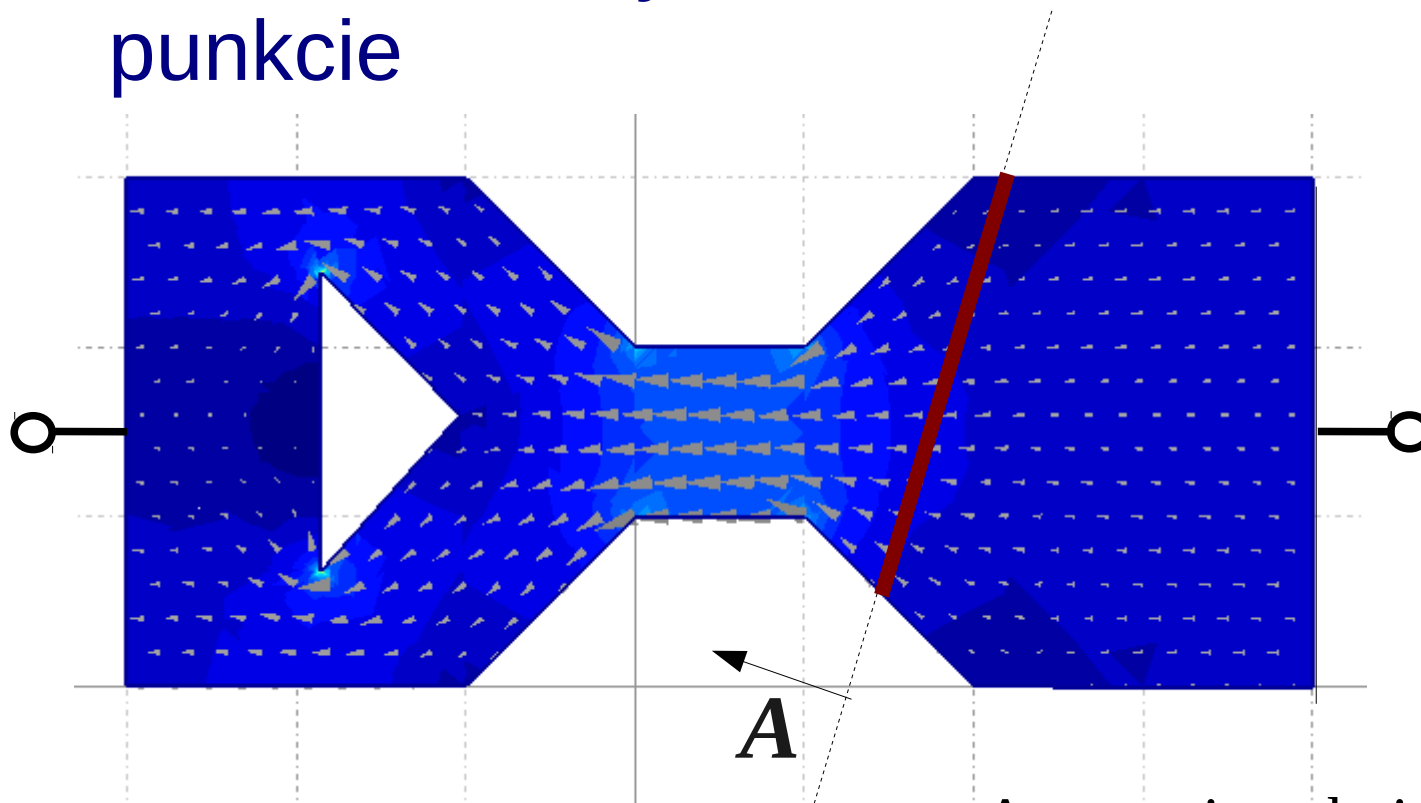
Prąd o natężeniu 3 A w miedzianym przewodzie o średnicy 1mm.

Prędkość unoszenia to: **0.28 [mm/s]** czyli **1.0 [m/h]**.

Założenia: $n=8.5e28[1/m^3]$, $Q=1.6e-19[C]$, $A= 7.85e-7[m^2]$

Natężenie prądu

Natężenie prądu to wektor, którego moduł określa intensywność ruchu ładunku w danym punkcie

$$J = \frac{I}{A}$$

$$I = \int J \cdot dA$$

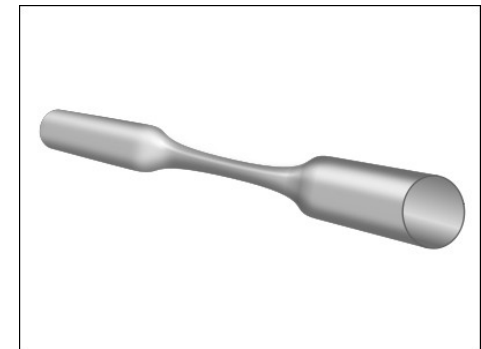
A – powierzchnia przekroju

Analogia do przepływu cieczy

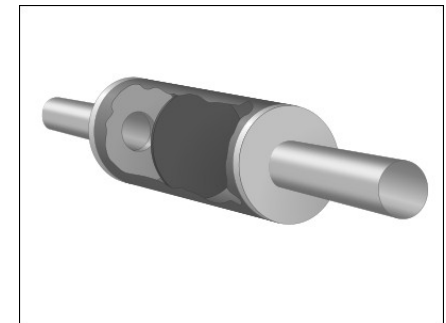
Przepływ ładunku przypomina przepływ wody

Ładunek elektryczny	Cząsteczka wody
Przewodnik	Rura/kanal
Potencjał elektryczny	Ciśnienie / Wys. słupa cieczy
Napięcie	Różnica ciśnień / wys. Słupa cieczy
Prąd	Przepływ

Wodny rezystor

Wodny kondensator

Źródła prądu

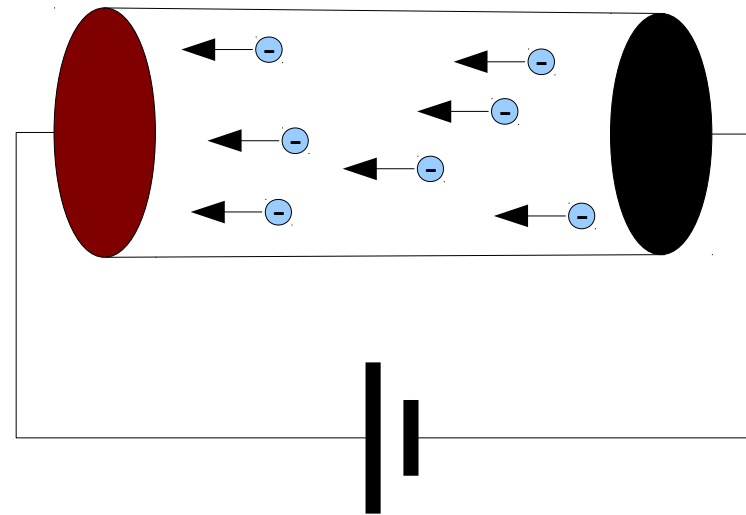
Prąd (ruch ładunku) jest spowodowany polem elektrycznym.

Gęstość prądu

Natężenie pola

$$\mathbf{J} = \sigma \mathbf{E}$$

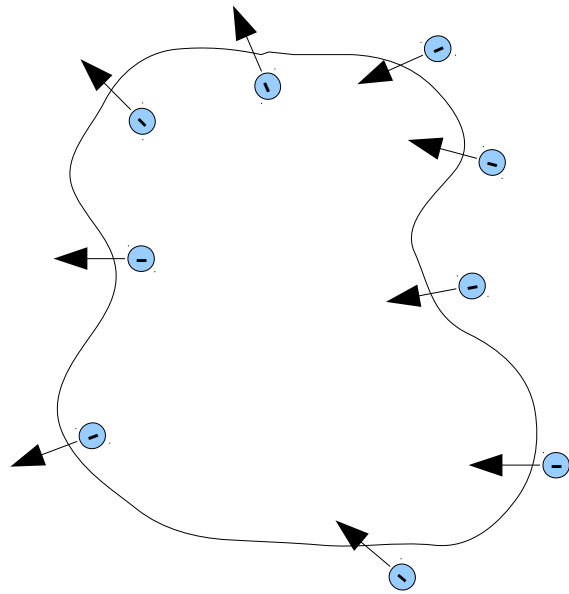
Współczynnik materiałowy
(przewodność)

Źródła prądu

Strumień przez zamkniętą powierzchnię = 0.

Jest to prawdziwe dla większości „zwykłych” obwodów.

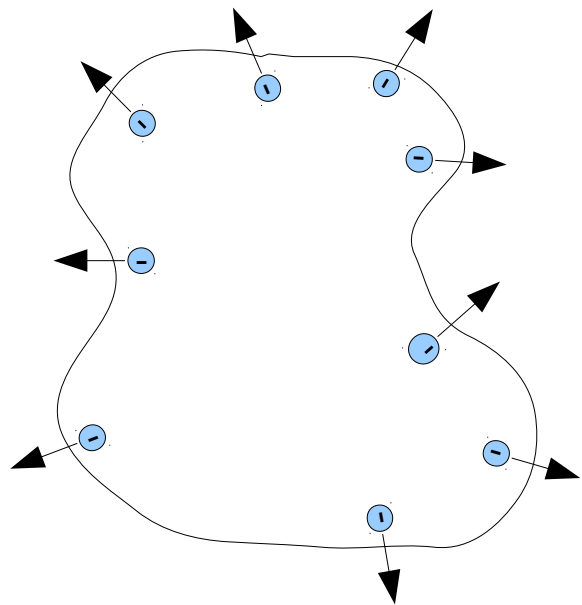
$$\int \mathbf{J} \cdot d\mathbf{A} = 0$$

$$\nabla \cdot \mathbf{J} = 0$$

Stała liczba ładunków w obszarze.

Źródła prądu

Ładunek może być „generowany” --
wpompowywany do obszaru z x-wymiaru.

$$\int \mathbf{J} \cdot d\mathbf{A} = -\frac{dQ}{dt}$$

$$\nabla \cdot \mathbf{J} = -\frac{\partial \rho}{\partial t}$$

Ładunek w obszarze się zmienia.

Pole i „obwody elektryczne”

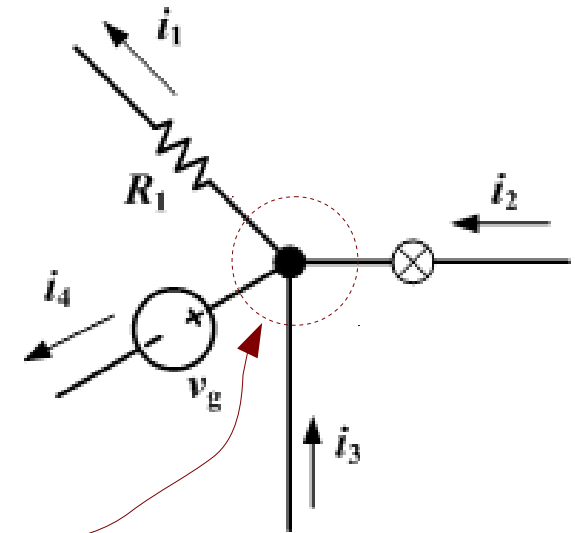
- Pierwsze prawo Kirchoffa

Suma prądów w węźle jest równa zero.

Teoria obwodów:
$$\sum_{k=1}^n I_k = 0$$

Teoria pola:
$$\int \mathbf{J} \cdot d\mathbf{A} = 0$$

$$\nabla \cdot \mathbf{J} = 0$$

Pole i „obwody elektryczne”

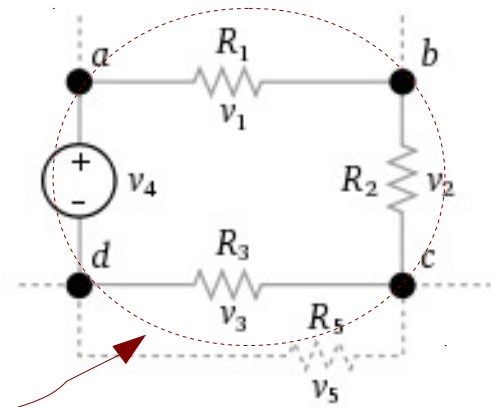
- Drugie prawo Kirchoffa

Suma napięć w oczku jest równa zero.

Teoria obwodów:
$$\sum_{k=1}^n V_k = 0$$

Teoria pola:
$$\oint \mathbf{E} \cdot d\mathbf{l} = 0$$

$$\nabla \times \mathbf{E} = 0$$

Prawo Ohma

- Prawo Ohma

Prąd w przewodniku jest wprost proporcjonalny do napięcia i odwrotnie proporcjonalny do rezystancji.

$$I = \frac{U}{R}$$

Teoria obwodów:

Rezystancja to właściwość obiektu (rezystora).
Zależy od: wielkości, kształtu, struktury, materiałów.

$$R = \frac{U}{I}$$

Teoria pola:

Przewodność σ właściwość materiału.
Jest związana z „punktem”, a nie obiektem.
Nie zależy od wielkości, kształtu, itp.

$$J = \sigma E$$

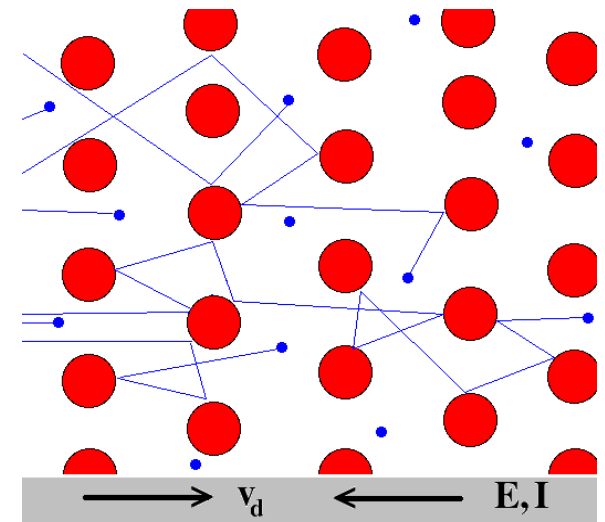
$$J = \frac{E}{\rho_r}$$

Przewodność

- Można powiedzieć, że przewodność to zdolność materiału do przewodzenia prądu elektrycznego.
- Przewodność zależy od:
  - Liczby swobodnych ładunków,
  - Liczby kolizji.

$$\mathbf{J} = \sigma \mathbf{E}$$

- Oporność = 1 / Przewodność

Wartość przewodności

Przewodność wyrażamy w
[siemensach na metr] [S/m]

Przewodniki	Materiały słabo przewodzące	Izolatory
Srebro = $6.3 \cdot 10^7$	Woda morską = 4.8	Woda destylowana = $5.5 \cdot 10^{-6}$
Miedź = $5.7 \cdot 10^7$	Woda pitna = 0.005	Powietrze = $5 \cdot 10^{-13}$
Aluminium = $3.5 \cdot 10^7$	Tkanki żywe = 1	Heksan = $1 \cdot 10^{-14}$
Żelazo = $3.5 \cdot 10^6$	Kości = 0.01	SF ₆ = $1.5 \cdot 10^{-13}$

Rezystywność
[ohm metr] [Ω m]

Opis matematyczny

Pole przepływowe i elektrostatyczne są fizycznie inne, ale ich opis matematyczny jest bardzo podobny.

$$\mathbf{D} = \varepsilon \mathbf{E}$$

$$\mathbf{J} = \sigma \mathbf{E}$$

$$\nabla \cdot \mathbf{D} = \rho$$

$$\nabla \cdot \mathbf{J} = -\frac{\partial \rho}{\partial t}$$

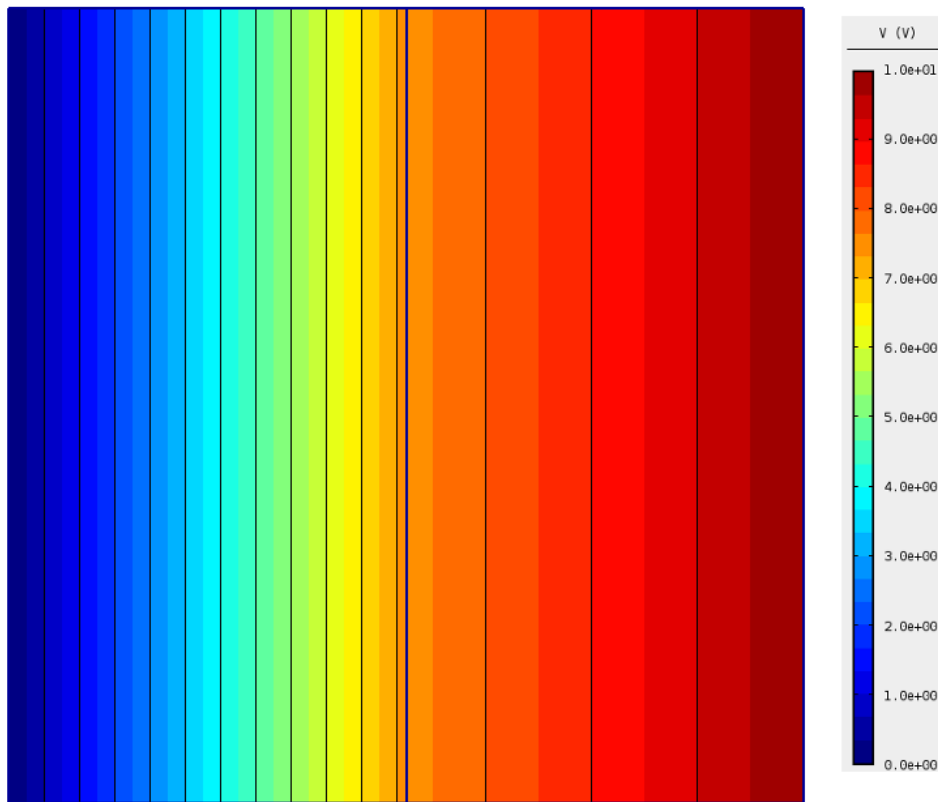
$$\mathbf{E} = -\nabla \varphi$$

$$\nabla \cdot \nabla \varphi = -\frac{\rho}{\varepsilon}$$

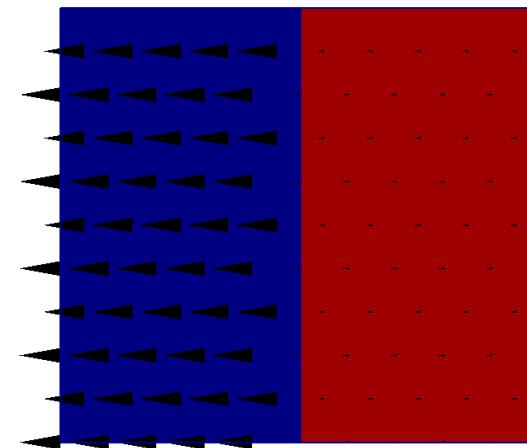
$$\nabla \cdot \nabla \varphi = \frac{1}{\sigma} \frac{\partial \rho}{\partial t}$$

Równanie Poissone'a

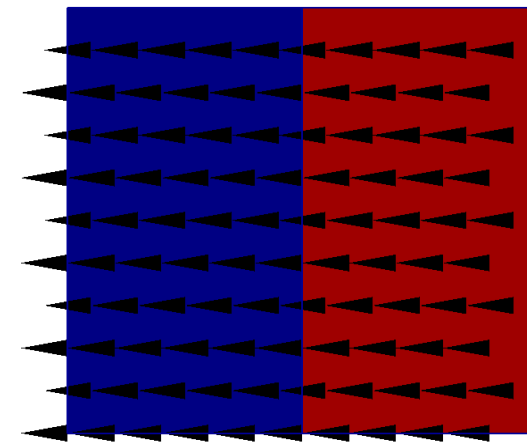
Rezystor dwuwarstwowy

Skalarny potencjał elektryczny

Natężenie pola

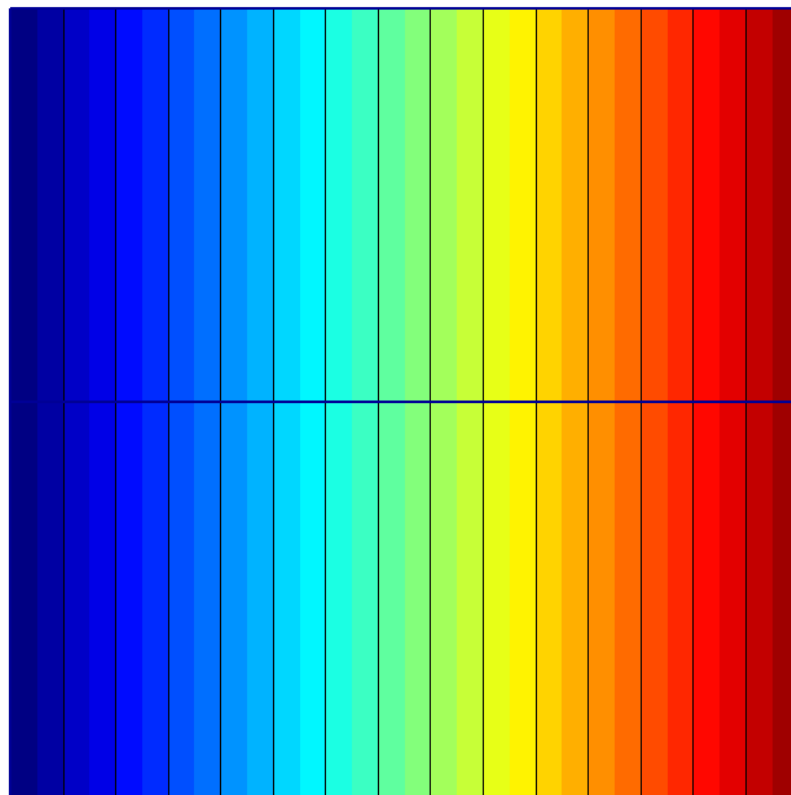

Gęstość prądu

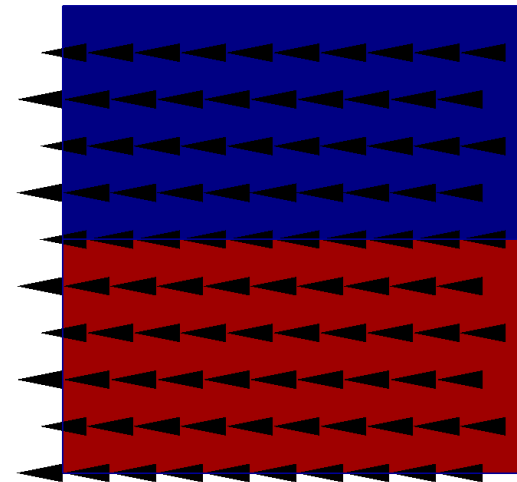
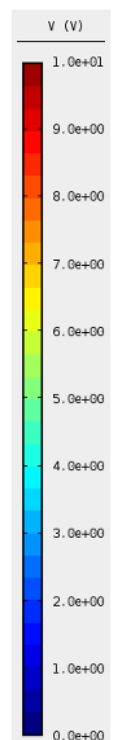
$$J_n = const$$

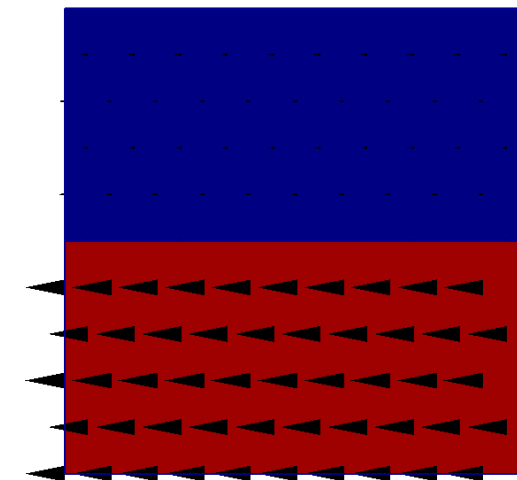
Równoległe połączenie materiałów o różnej przewodności

Potencjał elektryczny

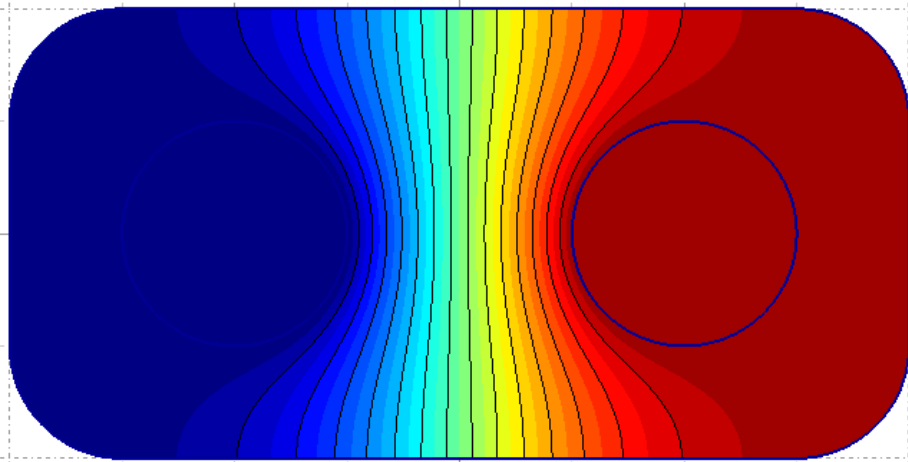
Natężenie pola

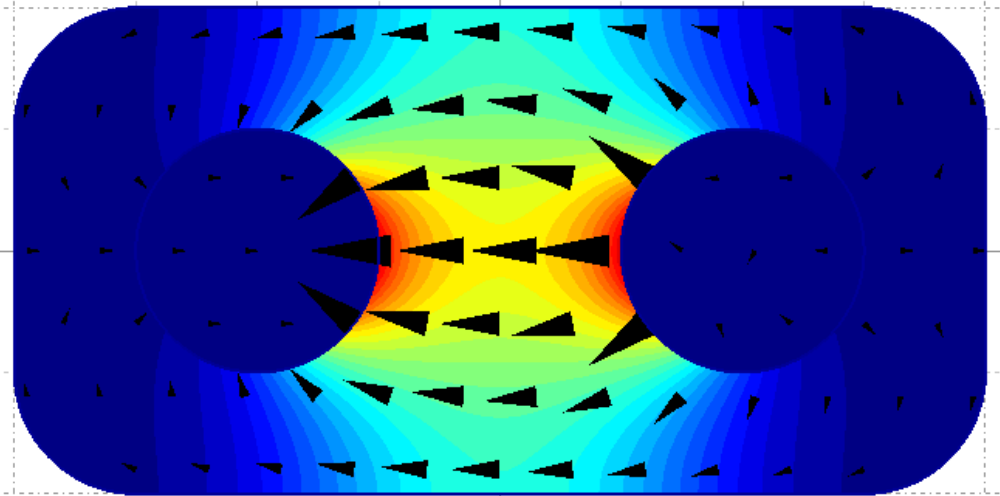
Gęstość prądu

Przepływ prądu

Rozkład potencjału w otoczeniu dwóch elektrod

Odpowiedni rozpływ prądu

Wyznaczanie rezystancji

Połączenie szeregowo

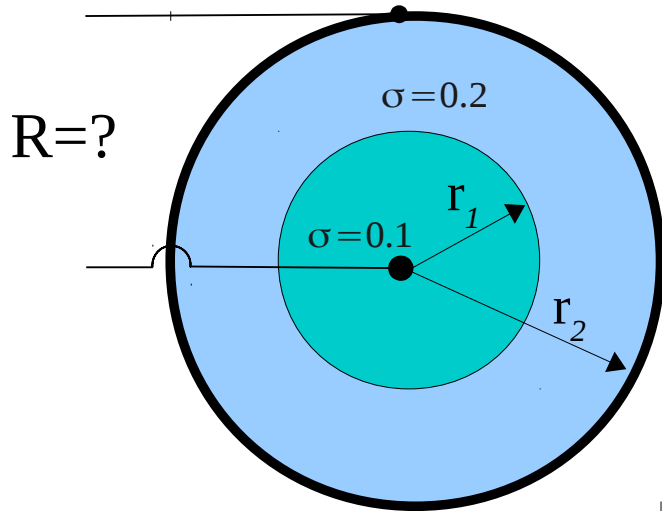
1. Zadaj I
2. Wyznacz J
3. Oblicz E
4. Oblicz napięcie U
5. $R = \frac{U}{I}$

Połączenie równoległe

1. Zadaj U
2. Wyznacz E
3. Oblicz J
4. Oblicz prąd: I
5. $R = \frac{U}{I}$

Przykłady

Rezystor kulisty

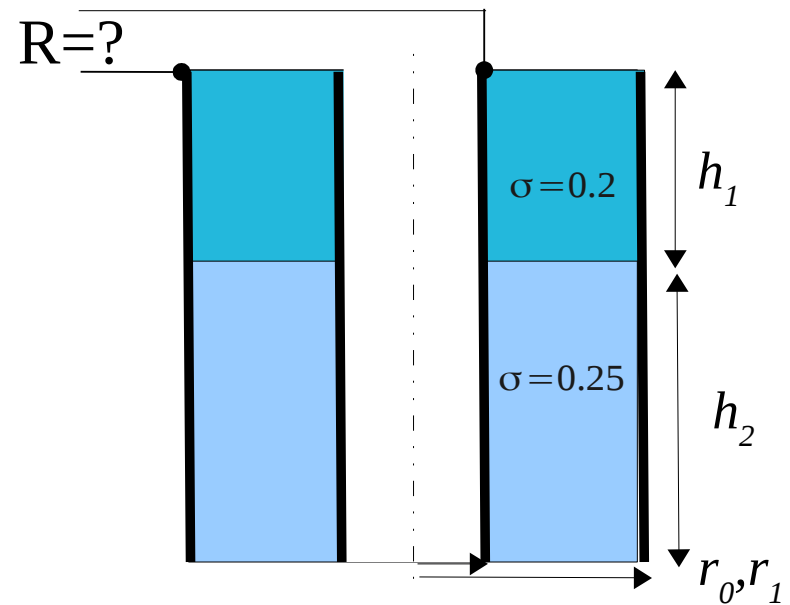
$$I = 1 \text{ A} \rightarrow J(r) = 1 / (4 \pi r^2) \rightarrow E(r) = 1 / (4 \pi r^2 \sigma)$$

$$U = \int_{r_0}^{r_2} E(r) dr = 1 / (4 \pi) \int_{r_0}^{r_1} (10 / r^2) dr + \int_{r_1}^{r_2} (5 / r^2) dr$$

$$U = 5 / (4 \pi) (2(r_1 - r_0) / (r_1 r_0) + (r_2 - r_1) / (r_2 r_1))$$

$$R = U / 1$$

Rezystor walcowy

$$U = 1 \text{ V} \Leftrightarrow \int_{r_0}^{r_1} E(r) dr = 1 \text{ V} \quad \left| \Rightarrow a = 1 / \ln(r_1 / r_0) \right.$$

$$E(r) = a / r \Rightarrow U = a \ln(r_1 / r_0)$$

$$E(r) = 1 / (r \ln(r_1 / r_0)) \Rightarrow E(r_1) = 1 / (r_1 \ln(r_1 / r_0))$$

$$I_1 = 2 \pi r_1 h_1 \cdot 0.2 / (r_1 \ln(r_1 / r_0)) = (0.4 \pi h_1) / (\ln(r_1 / r_0))$$

$$I_2 = 2 \pi r_1 h_2 \cdot 0.25 / (r_1 \ln(r_1 / r_0)) = (0.5 \pi h_2) / (\ln(r_1 / r_0))$$

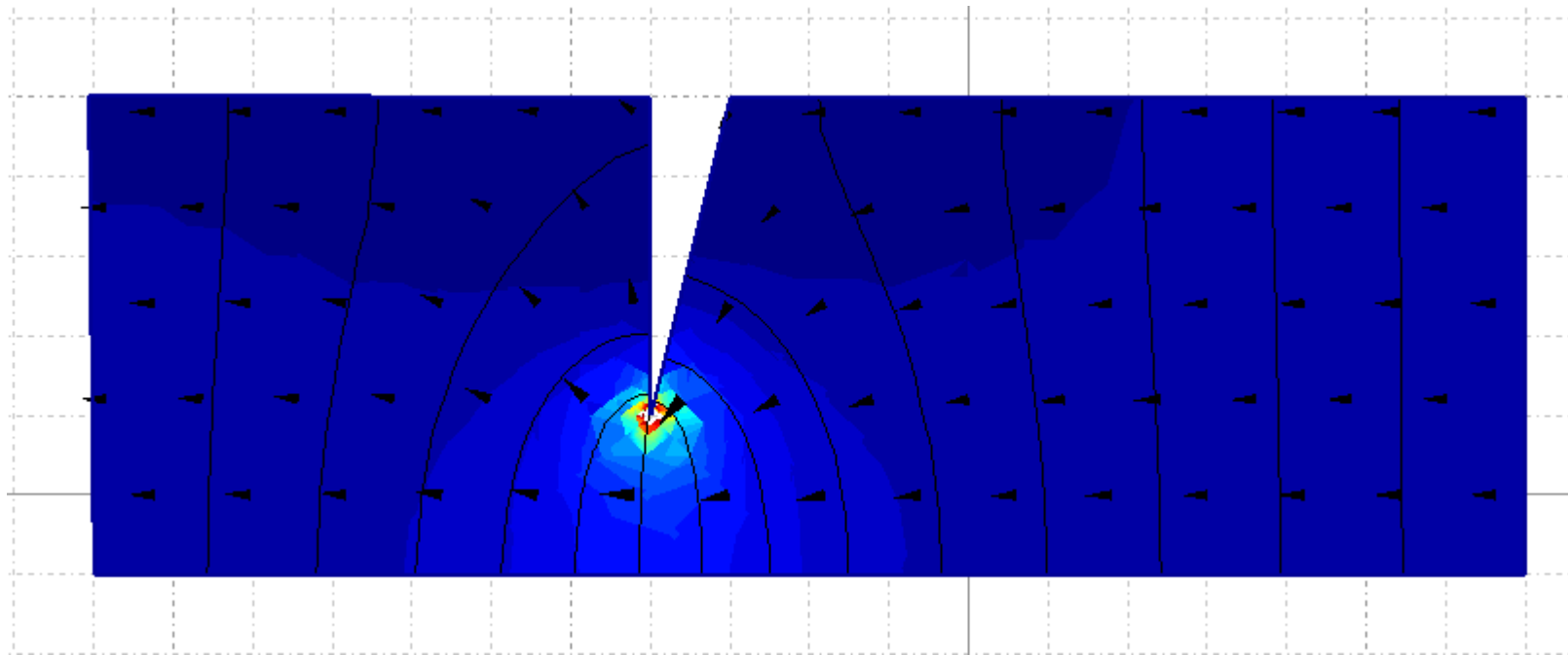
$$R = 1 / (I_1 + I_2)$$

Gęstość mocy

- Przepływ prądu wiąże się z zamianą energii elektrycznej w ciepło
  - Gęstość strat mocy [W/m³] $p = \mathbf{E} \cdot \mathbf{J}$
  - Straty w objętości
- Całkowita moc strat [W] $P = \int_V \mathbf{E} \cdot \mathbf{J} dv = U I$
- Straty w rezystancji: $P = \left(\frac{U}{l} \frac{I}{A} \right) l A = U I$

Uszkodzenie przewodu

Dlaczego może być przyczyną pożaru?

Gęstość mocy strat [W/m³]